

HÍREK

„A kapitalizmus fejlődése az egykori Osztrák—Magyar Monarchia országaiban” témakörrel tartott nemzetközi munkakonferencia záróközleménye

(Budapest, 1958. december 10—13.)

Az egykori Osztrák—Magyar Monarchia országai újkori történetének kutatása és feldolgozása már évekkel ezelőtt felvetette annak a szükségességét, hogy Ausztria, Csehszlovákia, Lengyelország, Románia és Magyarország marxista történészei közös erővel lássanak hozzá az Osztrák—Magyar Monarchia kapitalizmus kori történetének kidolgozásához. A csehszlovák történészek kezdeményezésére 1955. szeptember 21—25-én Prágában munka-konferencia ült össze, amely több tudományos referátum megvitatása után lerögzítette a jövőbeni együttműködés főbb módozatait. Ez irányelvek alapján tartotta meg a munkakonferencia Budapesten második ülészakát. Örvendetes, hogy a budapesti második munka-értekezleten a Román Tudományos Akadémia képviselője is részt vett. Különösképpen örömlünkre szolgált, hogy az Osztrák Kommunista Párt nehéz körülmények között dolgozó Történeti Bizottságának képviselői oly aktívan vették ki részüket az ülészak munkájából.

Az 1955-ös prágai konferencia határozata arra hívta fel a figyelmet, hogy az érdekelt országok történészei mindenekelőtt saját országuk kapitalizmus kori fejlődésének problémáit dolgozzák fel monografikus és összefoglaló munkákban. Megállapítható, hogy a budapesti értekezlet eredményessége elsősorban a határozat végrehajtásának köszönhető.

1. Jelentős előrehaladás történt a prágai konferencián elsősorban középpontba állított gazdasági kérdések, ezen belül különösképpen a Monarchián belüli XIX. századi agrárfejlődés kérdéseinek tisztázása terén.

2. A referátumokban és hozzászólásokban kidomborodott az összehasonlító módszer alkalmazására való törekvés, ami lehetővé tette a közös és egymástól eltérő fejlődésbeli vonások tisztázását.

3. Örvendetes eredmény, hogy a konferencián több eddig vitás kérdésben (mindenekelőtt 1848, a dualizmus rendszere, a nemzeti kérdés és a munkásmozgalom kérdéseinek területén) a marxizmus-leninizmus elvi alapján egyetértés, illetve jelentős közlekedés történt.

4. A magyar marxista történetírás utóbbi két évben végbement eszmei tisztulása, valamint a résztvevő országok történészeinek segítségével hozzájárult az újkori magyar történet helyesebb koncepciójának kialakításához, a dogmatikus és egyben bizonyos nacionalista maradványokat is őrző és tápláló hibák leküzdéséhez.

A konferencia jelentős fejlődést mutatott azon a téren is, hogy széleskörű, szabad vita légkörében zajlott le, ami lehetővé tette a szórványosan, főleg a nemzeti függetlenség és a társadalmi haladás bonyolult összefüggéseinek jelentkező téves nézetek meneteközbeni kritikáját.

A konferencián elhangzott előadások pozitívuma volt, hogy néhány nagyobb kérdés mellett, a Monarchián belüli agrárfejlődés sok fontos részkérdése is megtárgyalásra került, ugyanakkor ebben rejtett az értekezlet fő fogyatéka is, a problémák és a vita bizonyos elapozódása.

A prágai és a budapesti ülészak tapasztalatait levonva, a delegációk a következő további teendőket állapodtak meg:

1. A következő tudományos ülészakot 1961-ben Csehszlovákiában vagy Lengyelországban készítik elő. A végleges hely és időpont a Csehszlovák Tudományos Akadémia és a Lengyel Tudományos Akadémia megegyezése alapján jelölendő ki.

2. A delegációk javasolják, hogy a soronlevő konferenciát az imperializmus, a nemzeti és munkásmozgalom kérdéseinek szenteljék.

3. Az ülésszakok közötti időben rendszeres tudományos kapcsolatokra van szükség. Ennek érdekében az egyes országokban folyó, e témakörrel kapcsolatos tudományos munkákról és eredményekről a részt vevő országok történészei évente informálják egymást.

4. A tudományos ülésszak delegációi vállalják, hogy országaikban a budapesti értekezlet anyagát szakfolyóirataikban ismertetik. A magyar történészek az értekezlet egész anyagát 20—25 ív terjedelemben német nyelven megjelentetik.

Budapest, 1958. december 13-án.

A „Magyarország története” című, 1960-ban megjelenő népszerű kiadvány, melyet nagyrészt Intézetünk munkatársai írtak, korszakokra bontva, a fejezetek kéziratának elkészülése szerint, folytatólagosan került megvitatásra.

1959 januárjától az Intézet tagjai és a rokonintézmények megfelelő korszakkal foglalkozó munkatársai részvételével a következő viták zajlottak le:

1. 1959. január 26-án az 1848—49-es forradalom és szabadságharc történetét feldolgozó fejezet vitája. A szöveg írója Varga János. A vitáulást Mérei Gyula vezette, hozzászóltak Andics Erzsébet, Arató Endre, Barta István, Hanák Péter, Kovács Endre.

2. Február 20-án az 1918-as polgári demokratikus forradalom és a Magyar Tanácsköztársaság c. fejezet vitája. A szöveget Siklós András írta, a vitát Hajdu Tibor a PTI munkatársa vezette. Hozzászóltak: Lackó Miklós, L. Nagy Zsuzsa, Mészáros Károly, Milei György, Ránki György, Sándor Vilmos, Szokolai Katalin, Zsigmond László.

3. Március 2-án az 1919—1944-es időszak szövegének vitája. Szerzői: Ránki György és Berend Iván. A vitát vezette: Andics Erzsébet. Hozzászóltak: Incze Miklós, Karsai Elek, Korom Mihály, Lackó Miklós.

4. Március 13-án az 1944—1948-as időszak fejezetének vitája. A szöveget Lackó Miklós írta. A vitát vezette: Molnár János. Hozzászóltak: Berend Iván, Orbán Sándor, Ránki György, M. Somlyai Magda, Szabó Éva, Ujhelyi Szilárd.

5. Április 13-án a magyar őstörténet-től 1526-ig terjedő időszak szövegének vitája. Szerzője Székely György. A vitát Mályusz Elemér vezette. Hozzászóltak: Bartha Antal, Elekes Lajos, Györffy György, László Gyula, Lederer Emma, Molnár Erik.

6. Május 4-én az 1526—1711 közötti időkkel foglalkozó fejezet vitája. Szerzője R. Várkonyi Ágnes. Vitavezető:

Sinkovics István. Hozzászóltak: Benzédi László, Benda Kálmán, Heckenast Gusztáv, Maksay Ferenc, Mályusz Elemér, Molnár Erik, Nagy László, Wittman Tibor.

7. Május 11-én az 1795—1848-ig terjedő korszak szövegének megvitatása. Szerző: Varga János. A vitát Mérei Gyula vezette. Hozzászóltak: Andics Erzsébet, Barta István, Mályusz Elemér, Szabad György.

8. Május 29-én az 1711—1795 közötti korszak fejezeteinek vitája. Szerző: Vörös Antal. A vitát vezette H. Balázs Éva. Hozzászóltak: Benda Kálmán, Elekes Lajos, Spira György, Wellman Imre.

9. Június 5-én az 1849—1890-ig terjedő korszak szövegének megvitatása. Szerző: Szabad György. A vitát vezette Hanák Péter. Hozzászóltak: Erényi Tibor, Gonda Imre, Lackó Miklós, Lukács Lajos, Sándor Pál, Sándor Vilmos.

10. Június 12-én az 1890—1918 közötti időszak fejezetének vitája. Szerzői: Berend Iván és Ránki György. A vitát vezette: Sándor Vilmos. Hozzászóltak: Hanák Péter, Kolossa Tibor, P. Szokolay Katalin, Siklós András.

A viták középpontjában az a célkitűzés állott, hogy a magyar történeti fejlődés fő vonalai minden irányú torzítástól (nacionalizmus, dogmatizmus) mentesen nyerjenek ábrázolást. A viták tanulságai alapján a szerzők kézírataikon bizonyos módosításokat hajtanak végre. Ezt követően a kéziratok gondozását, négy nagy korszakra bontva, a könyv szerkesztői látják el. Szerkesztők: Molnár Erik, Elekes Lajos, Pach Zsigmond Pál és Zsigmond László.

„Történeti források” címmel a Szovjetunió Tudományos Akadémiájának Történettudományi Intézete és Szlavisztikai Intézete egy bennünket is közelről érintő kiadványsorozatban a középkori közép- és délkelet-európai népek által alkotott

legkiemelkedőbb történeti művek, források kiadását vette tervebe.

A sorozatban az orosz, lengyel, cseh, magyar, román, bolgár, szerb, horvát, görög, albán nép középkori, főképp elbeszélő forrásai — a középkori történetesek, krónikások munkái, hagiográfiai források, az epistolairodalom termékei — jelennek meg, továbbá törvénykezési és oklevélanyag is közlésre kerül orosz nyelven. A kiadványsorozat célja a megjelölt munkák alapján, illetve segítségével rekonstruálni, hogyan jöttek létre, hogyan fejlődtek a közép- és délkelet-európai népek, hogyan alakult egymásközötti gazdasági, politikai és kulturális kapcsolatuk. A középkori feldolgozások sok adatot közölnek ezen országok és népek gazdasági életéről, nem egyszer éles és találó képet festve az osztályharról, a kor társadalmi és gazdasági összetűközéseiről, az ideológiák fejlődéséről, vallási hiedelmekről, a középkori parasz-
tok és városi kézművesek mindennapi életéről és szokásairól. Bő anyagot nyújtanak sok esetben a közép- és délkelet-európai népek középkori írásbeliségére és nyelvére vonatkozólag is.

E régi történeti munkák folyamatos kiadása — ha azoknak adatai egyes vonatkozásokban olykor gyérek is — nagy értéket jelent a középkori néptömegek történetét tanulmányozó marxista történészek számára.

A kiadványsorozat magyar köteteként a Történettudományi Intézet Thuróczy János krónikája kiadásának elkészítését vállalta. Thuróczy krónikája a legrészletesebb és egyben tulajdonképpen az utolsó középkori jellegű történeti elbeszélő kútfőnk. A kortársaként élő és működő Bonfini munkásságával már a humanista történetírás veszi kezdetét. — Mindezek alapján Thuróczy krónikája megfelel a sorozat követelményeinek, annál is inkább, mert míg pl. Anonymus krónikáját már sokszor feldolgozták s kiadták, addig Thuróczy krónikája a XVIII. század közepe óta nem jelent meg, modern, tudományos edíciója nincs is, még kevésbé jegyzetelt kiadása. Ha a kiadvány elkészül, nemcsak a szovjet történészek számára jelent minden bizonnyal segítséget; jelentősége elsősorban Magyarországon nagy, a magyar történetirodalomban pótol hiányt. A kiadvány gondozását, jegyzetelését Mállyusz Elemér, a történettudományok doktora vállalta. Az ő szakavatott munkája fogja biztosítani, hogy az orosz és latin nyelven megjelenő Thuróczy krónika Intézetünk forráskiadói tevékenységének új, fontos állomása legyen.

*

A Magyar Tudományos Akadémia csehszlovákiai társadalomtudományi kutatócsoportja az 1959. évre megállapított kutatóterv értelmében az idén befejezi az első világháború történetére vonatkozó tematikai anyagfeltárást a szlovákiai megyei levéltárakban.

A terv második pontja a városi és hiteles helyi levéltárak középkori anyagának filmezéshez való előkészítése. Az eddigi terv Bártfa, Eperjes, Kőrmöcbánya, Nagyszombat városok, a pozsonyi káptalan és a szepesi prépostság középkori anyagának számbavételét irányozza elő.

*

A Kossuth kiadó kiadásában a közel jövőben jelenik meg Intézetünk háromtagú munkaközösségének az 1933—1945 közötti magyar külpolitikai probléma-körével foglalkozó, diplomáciai okmányokat közlő válogatott dokumentumkötete.

A kötetben a külügyminisztérium, Horthy kabinetirodájának, valamint egyéb, külföldi forráskiadványoknak (pl. a nürnbergi háborús főbűnösök perének magyar vonatkozású anyaga stb.) Magyarország akkori külpolitikáját legjobban szemléltető okmányai kerülnek publikálásra. A mintegy 30 íves kiadvány csak része annak az előkészítés alatt álló nagyobb kiadványsorozatnak, amely publikálni fogja a magyar külügyminisztérium 1933—1941 közötti teljes diplomáciai iratanyagát.

Ilyen jellegű magyar kiadvány a fel szabadulás óta még nem jelent meg. Kiadásával olyan munkával gazdagodik a legújabbkori magyar történetirodalom, amely iránt széleskörű érdeklődés nyilvánul meg a nagyközönség körében is.

*

A kereszténység és a római birodalom címmel a Történelmi Társulathoz 1959. március 18-án *Hahn István* egyetemi docens a kereszténység kialakulásáról tartott igen érdekes előadást.

Az előadás ismertette a kereszténység kialakulásának kérdésére vonatkozó újabb tudományos eredményeket. Az 1947 óta napvilágra került ún. Holt-tengeri tekercsek, amelyek világszerte nagy feltűnést keltettek, és magyar nyelven is — bár eléggé somnás — ismertetést nyertek, a kereszténység kialakulásának közvetlen előzményeit mutatják be.

A Jordán torkolatától nyugatra elterülő sivatagban egy olyan szekta talált menedéket, amely az i. e. 135—i. sz. 68 közötti időben élte világtól elzárt, szigorúan önmagába zárkózott életét. A régé-

zeti anyag és különösen a napvilágra került — és ma már vitathatatlanul hitelesnek tartott — kéziratok betekintést adnak a szekta életébe és ideológiájába. Idealista-utópikus alapokon álló vagyonszövetségben éltek, mindenki köteles volt vagyonáról a szektába való belépéskor lemondani; közösen dolgoztak és munkájuk eredményét közös kasszába adták. Életmódjuk egy — félig legendás, félig történelmi személy —, az „igazság mestere” tanítására vezették vissza, aki az iratok szerint valamelyik főpap által szenvedett halált. Szertartásaik — a borból és kenyérből álló „szent étkezés”, a bűnök alól megtisztító fürdés, az oktató célú összejövetelek — mind rokonságot mutatnak analóg keresztény jelenségekkel, a legkorábbi keresztény gyülekezetek életével. A szekta tagjai mindamellet — egyes katolikus egyházi szerzők feltevésével szemben — *nem voltak keresztények*, de életmódjuk, hiedelmeik, szer-

tartásaik — melyek szoros kapcsolatot mutatnak az esszénizmussal — annak közvetlen előfutárai közé sorolják őket. Bennük annak a számos összetevőnek egyike szólal meg a *saját szavaival* (és ez adja az újdonság varázsát), amely a korai kereszténység ideológiáját meghatározta. A kereszténység ideológiája nem merő újdonságként „az égből szállt alá”, hanem azoknak a köröknek ideológiájából eredt, amelyek — akárcsak a szekta tagjai — meghasonolva a „rabszolgaság és elnyomás” világával, egy idealista és utópikus módon kommunista társadalom megteremtésével akarták legyőzni a „hazugság embereit”. Ilyen értelemben ezek a leletek teljesen igazolják a marxista kutatásnak azt a már régen vallott álláspontját, hogy a kereszténység keletkezését kora társadalmi megmozdulásainak elemzésén keresztül érthetjük csak meg.

Az előadás után számos kérdés és hozzászólás hangzott el.

A Történelmi Szemle I. évf. 3—4. számához csatolt „Családtörténetek” c. melléklet Veress Éva u. e. számban megjelent cikkéhez tartozik. A melléklet lapjainak számozása elmaradt, helyes sorrendjük a következő:

- | | | |
|--------|------------|---|
| 1. lap | (1. oldal) | : Címlap, Bercel falu anyagával. |
| | (2. „) | : Szabolcs, Balsa, Gáva, |
| 2. „ | (3. „) | : Búd és Tedej, Nyíradony, Téglás, Timár, |
| | (4. „) | : Upor, Izsóp, |
| 3. „ | (5. „) | : Kiszte, Kovácsvágás, Bányácska, |
| | (6. „) | : Ardo, |
| 4. „ | (7. „) | : Ardo (folyt.), |
| | (8. „) | : Petrahó, |
| 5. „ | (9. „) | : Petrahó (folyt.), |
| | (10. „) | : Kistoronya, |
| 6. „ | (11. „) | : Kistoronya (folyt.), |
| | (12. „) | : Kistoronya (folyt.) és Hotyka, |
| 7. „ | (13. „) | : Csarnahó |

falvak anyagával. A *Petrahó* felírású lap hátoldalára pótlólag rávezetendő az *Ardo folyt.* felirat.

(A szerkesztőség)